

Duurzaam waterbeheer (2)

In H₂O nr. 21 van 28 oktober 2011 gaven Gert Koot en Bjartur Swart een aanzet voor een discussie over de definiëring van duurzaam waterbeheer. Zij constateerden dat het nodig is om aandacht te besteden aan de doelen van duurzaam waterbeheer voordat een specifieke maatregel als duurzaam gepresenteerd zou mogen worden. Eind december kon u in dit vaktijdschrift de eerste bijdrage lezen. Nu leveren Johan Blom en op de volgende pagina Govert Geldof een bijdrage aan deze discussie.

Een discussie over duurzaamheid moet beginnen met een uitleg van het begrip. Er is een veelheid aan definities en invullingen. Hier beschouw ik duurzaam als synoniem van bestendig, solide en betrouwbaar. Vanuit deze invulling van duurzaamheid is het belangrijk om te constateren dat een fundamentele spanning bestaat tussen het bewonen van een rivierdelta en duurzaam waterbeheer.

Een rivierdelta is voedselrijk. Het vruchtbare sediment wat door rivieren wordt afgezet, is vruchtbaar. Het is dus erg verleidelijk om gronden te ontginnen en te gebruiken voor landbouw. Landbouw vraagt om zoet water. Dijken zijn nodig voor het binnen houden van zoet water en het buiten houden van zout water. Na het aanleggen van dijken kan het sediment het land niet meer bereiken. Door het te ontwateren klinkt de bodem in. De daling van het maaiveld als gevolg van bedijking heeft in het vorige millennium geleid tot een sedimenttekort van zo'n 13 miljard kubieke meter volgens een rapportage van Delfland ten opzichte van de zeespiegel.

Hiermee is het mogelijk om (volgens een rapportage van Deltares) duurzaamheid voor het waterbeheer in Nederland nader te definiëren. Redenerend vanuit historisch perspectief kan worden geconstateerd dat het Nederland met het huidige waterbeheer een beperkte houdbaarheid heeft. Uiteindelijk zullen door de combinatie van bodemdaling en zeespiegelstijging delen van Nederland prijsgegeven moeten worden. Echt compromisloos duurzaam zal het waterbeheer daarom in laaggelegen delen van een bewoond Nederland dus nooit worden. Geen zwart/wit onduurzaam/ duurzaam maar veel schakeringen van grijs min of meer duurzaam waterbeheer. Duurzaamheid kan voor Nederland wel echter concreter worden gemaakt als het zo lang mogelijk veilig leefbaar houden van Nederland.

Vanuit een ander perspectief kan deze concretisering ondersteund worden. Onlangs is door Deloitte een onderzoek uitgevoerd onder 100 Nederlandse commissarissen van beursgenoteerde bedrijven, publieke instellingen en middengrote bedrijven. De commissarissen blijken onder duurzaamheid vooral verantwoord risicomanagement, beperken van verspilling en het 'zorgen voor een leefbare samenleving' te verstaan. Deze elementen komen terug in het streven naar een langdurig veilig leefbaar Nederland. Als het waterbeheer hier een bijdrage aan levert, kan het beschouwd worden als duurzaam. Dit is natuurlijk maar één mogelijke invulling

van duurzaam waterbeheer. Deze invulling maakt het echter wel mogelijk om een groot aantal waterbeheermaatregelen te ordenen. Als een maatregel bijdraagt aan het langdurig veilig leefbaar houden van Nederland, kan hij als duurzaam worden gekwalificeerd. In de beschouwing van Deltares waarnaar eerder werd gerefereerd, dringt deze organisatie aan op het drastisch verhogen van de grondwaterstand en het verhogen van het maaiveld. Dit zou duurzamer moeten zijn dan bemalen. Deze maatregelen zijn echter zeer ingrijpend en hebben een impact op de manier waarop we in Nederland kunnen leven. Dit geeft weer hoe lastig het is om duurzaam

waterbeheer daadwerkelijk een leidend principe te laten zijn.

Ik ben niet ingegaan op andere onderwerpen die geassocieerd worden met duurzaamheid. Zo is een discussie over de weging van verschillende aspecten naast water wenselijk. Een interessant voorbeeld hiervan is de afweging tussen energie- en watergebruik. Concreet: is koelen met grondwater niet veel duurzamer dan koelen met elektrische energie (airco's)? Ik laat beantwoording van deze vraag graag over aan een eventuele volgende auteur.

Johan Blom (Tauw)

.... vooral een kwestie van praktische wijsheid

De oproep om duurzaam waterbeheer doelgericht te maken is een goed idee. Ik ben het met Gert Koot en Bjartur Swart eens dat te gauw vanuit een automatisme het label duurzaam op een maatregel wordt geplakt zonder dat daar kritisch over wordt nagedacht. Hoe vaak hoor je niet opmerkingen als: "Ik leg een wadi aan, dus ben duurzaam bezig." In mijn reactie poneer ik zes principes voor duurzaam waterbeheer. Enigszins voor de vuist weg en kort door de bocht. Het zijn geen harde doelen, maar ze reiken werkrichtingen aan. De eerste vijf richten zich vooral op water, de laatste op de houding die we zelf hebben.

Principe 1: produceer grondstoffen. Dit sluit aan op wat Johan Blom in zijn reactie schrijft over het onderzoek onder 100 commissarissen. "Beperk de verspilling." Lucas Reijnders stelde vorig jaar in een interview voor de Volkskrant dat we 98 procent van onze grondstoffen verspillen. Overduidelijk niet duurzaam. Vooral in de waterketen kunnen we tot enorme verbetering komen, want de begrippen afval en afvalwater bestaan straks niet meer. Waterbeheerders worden producenten van grondstoffen, waarbij water zelf ook steeds meer het

label 'grondstof' krijgt, vooral in aride gebieden.

Principe 2: houd entropie laag. Op het gebied van energie gaat de komende jaren veel veranderen en zelf denk ik dat we ons (opnieuw) moeten laten inspireren door de tweede hoofdwet van de thermodynamica. James van Lidth de Jeude, oud-burgemeester van Deventer, formuleerde deze ooit als volgt: "Het is eenvoudiger vissoep te maken van vis dan vis van vissoep." Waarom eerst allemaal waterstromen mengen om deze later met grote inspanning weer te scheiden? Als we er tevens in slagen zonne-energie goed aan te wenden, kunnen we zelfs in diepe polders blijven wonen, tot aan een zeespiegelstijging in de orde van grootte van drie meter.

Principe 3: versterk de oriëntatie op de voedselcycli. Of we als mensen een plek op de aardbol kunnen behouden, hangt sterk af van de wijze waarop we de voedselcycli organiseren. Water speelt daarin een belangrijke sturende rol. Door de verbinding tussen water en voeding nadrukkelijker te maken, krijgt water een sterkere maatschappelijke inbedding, want mensen die niets met water hebben, hebben wel een verhaal met voeding. Voeding ordent. Ook komt de volksgezondheid dan scherper in beeld. Staan we bijvoorbeeld toe dat antibiotica-resistente bacteriën de waterkringloop kunnen binnendringen?

Principe 4: werk aan robuuste veiligheid. De manier waarop we de waterveiligheid in Nederland vormgeven is veel te ingewikkeld. Dat geldt zowel voor de binnenwateren als voor kusten, rivieren en estuaria. We raken verstrikt in ontwerprichtlijnen, overschrijdingskansen, overstromingskansen, watertoetsen, een juridische spaghetti en ondoorgroendelijke statistiek. Ik merk dat zelfs experts aan elkaar moeten uitleggen hoe het zit en daar niet of nauwelijks in slagen. Ik zie ingewikkeldheid als één van de grootste bedreigingen van duurzaamheid, want het schrikt bestuurders af en werkt afstotend voor studenten. De contramal voor ingewikkeldheid is complexiteit, een spannende ruimte waarin veel te ontdekken is en waarin we begrippen als robuustheid en multifunctionaliteit omarmen. Die moeten we opzoeken.

Principe 5: geef adaptief waterbeheer vorm. Het huidige beheer en onderhoud is vooral gebaseerd op uitgangspunten voor rationeel beheer, ooit in de jaren '80 overgevlogen vanuit de Verenigde Staten. Rationeel beheer

is normgericht en beperkt zich tot kerntaken. Het slaat een wig tussen beleid en ontwerp enerzijds en beheer en onderhoud anderzijds. Van deze werkwijze is de houdbaarheidsdatum reeds enige tijd gepasseerd. Voor een duurzame ontwikkeling biedt adaptief beheer betere perspectieven. Essentie van adaptief beheer is dat kwaliteit van leven centraal gesteld wordt en beheerders interesse tonen in wat zich in de realiteit afspeelt, in plaats van dat ze zich doodstaren op normen. De grootste geldverspilling komt voort uit gebrek aan gevoel voor realiteit.

Principe 6: toon praktische wijsheid.

Aristoteles formuleerde ooit drie dimensies voor praktische wijsheid: Logos, pathos en ethos. Dit is nog steeds een zinvolle indeling. Bij Logos gaat het erom op logische wijze te redeneren. In de hiervoor genoemde vijf principes voor duurzaamheid zit een zekere logica. Maar dan ben je er nog niet. Je hebt ook pathos en ethos nodig. Pathos vraagt om inleving - het tonen van oprechte interesse en gevoel - en ethos heeft betrekking op positie en ervaring. Ethos bouw je op in de loop van je professionele bestaan. Als we duurzame watersystemen nadrukkelijk op het maatschappelijke menu willen zetten, zullen we alle drie dimensies in het spel moeten brengen. Ik merk echter dat we ons tegenwoordig vrijwel beperken tot Logos. We studeren en studeren op maatregelen totdat we met zekerheid weten dat deze de meest optimale oplossing bieden. Dat smooit enthousiasme en innovatie in de kiem. Maar het kan anders.

Govert Geldof (Adviesgeuzen.nl)

Oproep

Duurzaamheid komt steeds vaker in de H₂O-kolommen voor. Het onderwerp speelt ook een belangrijke rol in het waterbeheer dat zich automatisch op de toekomst richt. Daarom nodigt de redactie u uit om met ons mee te denken over de (on)duurzaamheid van het Nederlandse waterbeheer. Vind u het een zinvolle discussie? Heeft u suggesties voor onderwerpen? Of wilt u zelf een opiniestuk schrijven?

U kunt uw bijdrage sturen naar h2o@nijgh.nl.